

הגדה מקוצרת

התכנסות ליום השואה

כתיבה ועריכה:

מיכל גוברין

עורך משנה:

רני יגר

צוות כתיבה:

מלי אייזנברג, תמר אלעד-אפלבאום, מרים בן-דוד, ליאור חן,
מנדי כהנא, רון מרגולין, אהרון שטרן

מכון שלום הרטמן
SHALOM HARTMAN
INSTITUTE

מחלקת הטקסים

חלק ראשון:
האחריות לזכור

זימון - הזמנה

אלה אזכרה

קינה: על אלה אני בוכייה

הרוע

העמידה נגד: להיות איש

חלק שני:
לזכור באחריות

וזכרת כי עבד היית - דיון

קימה

נפתח את ההתכנסות בשירה משותפת

זימון - הזמנה

נאמר יחד, כל אחד לעצמו:

לא היינו שם. לא עברנו, לא חוינו,
ועם זאת – רוצים אנו לקבל על עצמנו
את האחריות לזכור, ולזכור באחריות.
וגם אם אין לי מלים, וגם אם יש לך
מעט, גם אם אני רחוק, וגם אם אני
קרובה,
וגם אם אנחנו שוכים, וגם אם איננו
מרגישים שום שיכות – נתבנס אל תוך
עצמנו, נתבנס בינינו, ננסה להבנס ביחד,
אנחנו פה היום.

אם נוכח בהתכנסות ניצול שואה,
הוא או היא יוזמנו לקרוא את
מנשר ניצולי השואה

באוזנינו קריאתם של הניצולים:

"אנחנו דור ניצולי השואה הולכים
ומתמעטים. בעוד שנים לא רבות
לא יהיה עוד על כדור הארץ אדם
שיוכל להעיד: 'אני זוכר את מה

שאייר בשואה'. יוותרו רק ספרי זיכרונות ומחקר, תמונות
וסרטונים, ועדויות ניצולים. או אז יהפוך זיכרון השואה מגורל
כפוי, החתום בבשרנו ובנשמתנו, לייעוד היסטורי שעל
האנושות ועל הדורות הבאים לשאת באחריות לצקת בו
תוכן ומהות..."

(מתוך מנשר ניצולי השואה)

את המנשר כתבו ניצולי השואה צבי גיל, ראול טייטלבוים וישראל גוטמן, עם
יושב ראש יד ושם אבנר שלו. המנשר מדגיש את בחירתם של הניצולים בחיים
וקורא למחויבות מוסרית ולפעולה ליצירת עולם טוב יותר מתוך התלכדות סביב
ערכי זכויות האדם והשוויון. צבי גיל קרא אותו בפעם הראשונה במקס שחתם את
הכינוס הבין-לאומי שהתקיים ביד ושם בשנת 2002, שכותרתו "מורשת ניצולי
השואה: ההשפעות האתיות והמוסריות לאנושות".

קריאת יחיד

נזכר בהתכנסות זו את השואה שהכריחה עלינו
מהעם היהודי,
ששה מיליון נשים, גברים וילדים.
נזכר את גזרת השמד
שאיימה לכלות כל יהודי באשר הוא,
כל אדם באשר הוא אחר –
כלנו נצולי גזרת השמד.
נספר על קהלות היהודים שנדדו, נעקרו ונמחקו,
ממוזרח וממערב, מאירופה ומארצות ערב.
נאמר קינה על הנספים,
נדליק נר לזכרם.
נישיר מבט אל הרע, כי לפתח חטאת רבין, אז ועתה,
ומולו נעלה על גס את השמירה על אדם
בקרב נשים, גברים וילדים
ובקרב חסידי אמות העולם,
ונהלל את גבורת הקימה של העקורים,
המגורשים ושארית הפלטה.
ואז נשאל את עצמנו: איך נאמר אנחנו פה, היום,
"במקום שאין אנשים השתדל להיות איש",
נושיט יד ונקום.
תהא לנו ההתכנסות זו לזכרון ולאהריות.

קולות הזוכרים

נאמר יחד, כל אחד לעצמו:

ונזכר את דורות הזוכרים:
בכל קהלות ישראל נערכו
תפילות, עצרות וטקסי זכרון –
בעצומה של השואה,
בתם המלחמה, במחנות העקורים,
ובמחנות המעבר, בארץ ישראל
ובתפוצות.
מסרת הזכרון נמשכת עד היום;
אנו חליה בשלשלת.

אניית המעפילים "אקסודוס" (יציאת אירופה תש"ז) לאחר שנתפסה על ידי חיל הים הבריטי

קריאת יחיד

"חסרה אני מילים, אבל מוכרחה אני לכתוב, מוכרחה, רוצה אני לבקשכם שלא תשכחו את המתים. רוצה אני להתחנן בפניכם ולבקשכם בכל לשון של בקשה שתנקמו את נקמתנו." "רוצה אני שתקימו יד לנו - מצבה שתגיע עד השמים, ציון שיראה אותו העולם כולו - פסל לא משיש ולא מאבן, אלא ממעשים טובים, כי מאמינה אני באמונה שלמה, שרק מצבה כזאת עשויה להבטיח לכם ולילדכם עתיד טוב יותר."

(מיומנה של דוניה רוזן, 23 ביוני 1943)

דוניה רוזן (1930-2007) נולדה בקוסוב שבגליציה. משפחתה נרצחה כולה בשואה, והיא הסתתרה לבדה ביער בהיותה בת 12. דוניה ניצלה בזכות אולינה הוריהורישין, לימים חסידת אומות העולם. את יומנה כתבה במחבוא, בעזרת בדל עיפרון ופיסות נייר שאולינה השיגה בעבודה. דוניה לא האמינה שתניצל, וביקשה מאולינה שתמסור את יומנה ליהודי הראשון שתפגוש אחרי המלחמה. לאחר השואה עלתה דוניה לישראל ועד מותה ניהלה את המחלקה לחסידי אומות העולם ביד ושם.

הרובע היהודי בפאריס, 1933.

"אויבנו האכזר ביקש לכלות כל זרעינו חלילה, ולא כהמן יש"ו [יימח שמו וזכרו] שלא זכה לעשות אף מעט מחפצו ורצונו ביהודים, בימינו אלה היטלר יש"ו כבר לקח תחת ידו כמעט כל יהודי אירופה והצליח בהריגת כחמישה מליונים מבני עמנו..."

(מתוך מגילת המלחמה וישראל מאת יצחק הלוי)

המגילה חוברת בקובלנקה שבמרוקו לפני סיום המלחמה, בשנת תש"ה (1945). היא כתובה בתבניתה של מגילת אסתר ומתארת את נס הצלתם של יהודי צפון אפריקה בידי בנות הברית, ואת האסון שפקד את יהדות אירופה.

חתונה יהודית בבית המשפט בוטרפורד, אירלנד. ספטמבר 1901

אֶזְכְּרָה אֶת אֲבוֹתֵינוּ וְאִמּוֹתֵינוּ, נָשִׁים, גְּבָרִים וְטַף,
 דּוֹבְרֵי כָּל הַשְּׁפוֹת וְהַנִּיבִים,
 שֶׁקִּיְמוּ אֶת חַיֵּיהֶם מֵאוֹת בִּשְׁנִים –
 חַיִּים שֶׁל אֲמוּנָה וְשִׁמְרַת מִצְוֹת,
 חַיִּים שֶׁל תִּלְמוּד תּוֹרָה,
 חַיִּים שֶׁל פִּיּוּט וּמִסְכָּרַת,
 חַיִּים שֶׁל נְגוּן וּסְעוּדוֹת חֵן,
 חַיִּים שֶׁל עֲרֻבוֹת הַדָּדִית וְעִזְרָה,
 חַיִּים שֶׁל כִּלְכֵּלָה וּמִלְאָכָה,
 חַיִּים שֶׁל מִדָּע וְאַמְנוּת,
 חַיִּים שֶׁל תִּקּוֹן חֶבְרָה,
 חַיִּים שֶׁל יִצּוֹר וִיצִירָה,
 חַיִּים שֶׁל תְּפִלּוֹת לְצִיּוֹן,
 חַיִּים –
 הֵם הַמִּסְדֵּד לְקִיּוּמוֹ.

תִּהְיֶה לָנוּ הַתְּכַנְסוֹת זֹאת לְשִׁתְפוֹת
 שֶׁל קְהִלּוֹת יִשְׂרָאֵל
 וְשֶׁל מִשְׁפַּחַת הָאָדָם

אלה אזכרה

נאמר יחד, כל אחד לעצמו:

אֶזְכְּרָה אֶת הַיְּהוּדִים בְּתַפּוּצוֹתֵיהֶם
 וּבְקִהְלוֹתֵיהֶם,
 מְזוּרָה וּמְפֹעָרָה,
 מְאִירוּפָה, מְחוּפֵי הַיָּם הַתִּיכוֹן
 וּמְאַרְצוֹת עָרָב,
 שֶׁהִכְחֵדוּ אוֹ שֶׁנֶּעְקְרוּ מִמְּקוֹמָם,
 וְאֵת הַקְהִלּוֹת וְהַיְּהוּדִים שֶׁעָמְדוּ
 לְצַד אֲחֵיהֶם
 בִּימֵי הַחֶרֶב.

נשיר יחד שיר מהווי הקהילות

הפעלה

המשתתפים מוזמנים להציג את עצמם בשמם ולאמר את שמות הקהילות וארצות המוצא של משפחותיהם.

קנינה: על אלה אני בוכיה

נאמר יחד, כל אחד לעצמו:

קריאת יחיד

אווה, בת 13

"יומני היקר, אנחנו נמצאים פה חמישה ימים, אבל נדמה לי שחלפו חמש שנים. אני לא יודעת במה להתחיל, כי כל כך הרבה דברים נוראים קרו מאז הפעם האחרונה שכתבתי בך. קודם כל, גמרו לבנות את החומה ואיש אינו יוצא או בא. מהיום, יומני היקר, איננו חיים בגטו אלא במחנה-גטו, ועל כל בית תלויה מודעה שבה כתוב בדיוק מה אסור לנו לעשות. למעשה, הכל אסור, אבל הבעיה היא שהעונש על כל עברה הוא מוות. לא כתוב אם העונש הזה נועד לילדים, אבל אני מניחה שהוא חל גם עלינו."

(מתוך יומנה של אווה הימאן)

אווה הימאן (1931-1944) תיארה ביומנה את חייה בחודשים שלפני רצח יהודי העיר נאנציווארד שבהונגריה. עם חיסול הגטו שבו נכלאו יהודי העיר שולחה אווה לאושוויץ ונרצחה שם.

יעקב, בן 17

"תחילה היינו חייבים לפשוט את כל בגדינו. הבגדים הושלכו לצד אחד והנעליים לערימה אחרת, ונכנסנו לתוך החדר הסמוך עירומים כביום היוולדנו. כאן ניתן לנו המספר. ה'לאגר פיהרר' - מפקד מחנה הריכוז - אמר לנו: 'מהיום והלאה כולכם מספרים. אין לכם שם. אין לכם זהות. אין לכם מוצא. כל שיש לכם הוא מספר. מלבד המספר הזה, אין לכם דבר.'"

(מתוך מהיום אין לכם שם מאת יעקב)

חיון חיון

"ריכזו את כל היהודים, ולקחו אותם לאזור ג'אדו, שזה נמצא למעלה מאלף קילומטרים מאיתנו. נסענו במשאיות עמוסות עד אפס מקום. לקח שבוע ימים. לברוח אף אחד לא רוצה, לאן תברח במדבר? ליוו אותנו איטלקים וגרמנים. כשנכנסו דבר ראשון עשו די-די-טי. הכניסו אותנו ערומים לגמרי. ואצלנו זה היה דבר גנאי כזה, שילד יהיה ערום על יד אבא שלו ורואה את אבא שלו ערום. היו צריפים של מחנה צבא, והכניסו אנשים שמה. לפי גודל המשפחה ככה וככה סנטימטרים רצפה. ושמיכה בין משפחה למשפחה, וככה היו ארבעה טורים. היה רעב גדול. היגינה מתחת לאפס. ומחלות איומות. המוות היה יותר טוב מאשר חיים."

(עדותו של חיון חיון)

חיון חיון נולד בעיר דרנה שבבלוב בשנת 1933. במאי 1942, בהיותו בן תשע, נשלח חיון עם משפחתו, ועם עוד 2,600 יהודים תושבי האזור, למחנה ג'אדו שהוקם בלוב תחת שלטון גרמניה הנאצית. עד ינואר 1943 שהה חיון במחנה, תחת פיקוד איטלקי, ולאחר כיבוש המחנה על ידי הצבא הבריטי נותר בו עוד כמה חודשים לצורך שיקום. בשנת 1949 עלה חיון לישראל. בעדותו, שניתנה ליד ושם בשנת 1995, הוא מתאר את החוויות הקשות שחוו היהודים במחנה.

וגם אם אין לי מלים וגם אם יש לך מעט,
בקצר ידינו, בקצר שפה,
נבטא את קצה קצהו
של הרצח הגדול שידעה האנושות.
נזכיר באלם שפתינו רק מעט מים היסורים,
את מה שמעבר לכל שפה.

קריאת יחיד

על אלה אני בוכיה:

על הורים שנרצחו,

על אחים, אחיות,

על ילדים שחלמו.

על אלה אני בוכיה:

על בית שחרב,

על שכנים שבגדו,

על רחוב שממנו גרשו,

על בתי כנסת שנתצו,

על עם שלם שחיו נרמסו.

על אלה אני בוכיה:

על אדם, עולמו וסודו,

על אדם ואהבותיו, יאוש וחרלומו,

על אדם ותלמודו, מעשיו וכאבו,

על אדם וזכרונותיו, פעסו וצחוקו,

על אדם וחייו.

הפעלה

המשתתפים יזכירו שמות של קרובים או של דמויות משמעותיות להם שנספו בשואה או ששרדו, יזכירו שמות של בני משפחה שנעקרו - וידליקו נר זכרון.

יִזְכֹּר

יִזְכֹּר אֱלֹהִים

אֶת נִשְׁמוֹת אֶחָיו בְּנֵי יִשְׂרָאֵל,

חֲלָלֵי הַשּׁוֹאָה וְגִבּוֹרֶיהָ,

נִשְׁמוֹת שִׁשָּׁה מִלִּיּוֹנִים

שֶׁהֻמְתּוּ וְנִהְרְגוּ וְנִחְנְקוּ וְנִקְבְּרוּ חַיִּים,

וְאֶת קַהְלוֹת הַקֹּדֶשׁ שֶׁנִּחְרְבוּ.

יִזְכֹּר אֱלֹהִים

אֶת עֲקֵדַת

שְׂאֵר קְדוּשֵׁי יִשְׂרָאֵל

וְגִבּוֹרָיו

מִיָּמֵי עוֹלָם,

הַנִּצָּהִים וְהַנְּעִימִים

בְּחַיֵּיהֶם וּבְמוֹתָם לֹא נִפְרְדוּ.

יִנּוּחוּ בְּשָׁלוֹם עַל מִשְׁכַּבְוֹתָם,

וְנֹאמְרֵי אָמֵן.

נְסִים אֶת הַקִּינָה
בְּשִׁתִּיקָה

יהודים חסרי בית לאחר הפרעות בסלונקי, יוני 1931.

בית הכנסת הגדול בלודז'מיר, ווהלין, אוקראינה. צולם בין השנים 1921-1924.

חיילים גרמנים מרכיבים תושבים יהודים באושוויינצ'ים, פולין. 1941

מוזיקאים יהודים ברוהטין, אוקראינה. 1912

הרוע

נאמר יחד, כל אחד לעצמו:

נישיר מבט אל תהום הרע האנושי,
אז ועתה.
עבדה: באבחון פסיכיאטרי שנעשה
לאנשי יחידות החסול של האס אס
במסגרת משפטי נירנברג, כל
הנבדקים נמצאו נורמלים.

מורדי גטו ורשה מובלים על ידי חיילים, מאי 1943.

קריאת יחיד

"יש לנו אשליה שהקו בין רע לטוב הוא בלתי עביר. בצד אחד ניצבים האנשים הרעים ובצד השני, הטוב, אנו ומשפחותינו וחבריהם. מחקרים פסיכולוגיים מראים שזו אשליה. הקו בין טוב לרע איננו חיצוני אלא 'עובר באמצעו של כל לב אנושי'. כל אדם מושפע גם מהמצב שבו הוא נמצא, ובאופן עמוק יותר מהמערכת שיצרה את המצב הזה. אנחנו צריכים להתחיל לחשוב ברמה המערכתית, הדתית, התרבותית."

(פיליפ זימברדו בריאיון לנלנליסט, 18.3.2010)

פיליפ זימברדו (נולד ב-1933) היה ראש צוות החוקרים בניסוי הנלא של סמפורד. בניסוי, שדימה תנאי נלא, חולקו סטודנטים באקראי לתפקיד "אסיר" או "סוהר". בין ה"סוהרים" ל"אסירים" התפתחו יחסי אלימות והתעללות. הניסוי הופסק לאחר שישע ימים, נשהדברים יצאו מכלל שליטה.

"ראה נתתי לפניך היום את
החיים ואת הטוב, ואת המוות
ואת הרע... ובחרת בחיים"

(דברים ל טו)

נספר גם בדיחות שרווחו באותם
ימים ונועדו לסייע בעמידה מול פני
הרע ובהלעגתו.

היטלר הזועם מבקש שהאדם האחראי
לבדיחות עליו יובא לפניו. כמה שבועות
לאחר מכן מביא שוטר את קאופמן היהודי
בפני היטלר.

מה שמך? שואל היטלר.

"קאופמן".

"אתה אחראי לבדיחה עלי ועל החזיר?"
"כן".

"ועל הבדיחה שביום שאני אמות יהיה חג
ליהודים?"

"כן, גם זו שלי".

"ומה עם הבדיחה על היהודי שבא אלי
במועל יד כדי להגיד לי שהטינוף אצלי כבר
הגיע עד כאן?"

"כן, גם זו שלי".

"איך אתה מעז לספר את הבדיחות הללו?
אתה לא יודע מי אני? אני הפירר של הרייך
השלישי, המנהיג של מליוני גרמנים!"
"לבדיחה הזו אני לא אחראי".

ובמקום שאין אנשים השתדל להיות איש (משנה מסכת אבות ב, ה)

העמידה כנגד: להיות איש

נאמר יחד, כל אחד לעצמו:

מי האיש

לנוכח פני הרע, למול האכזריות,
הרצח, ההשמדה ומחיקת האדם,
בלב חסר האונים המחלט,
התגלו דרכי עמידה והתקוממות שבהן
אנשים, נשים וילדים,
בני העם היהודי וחסידיו אמות העולם,
שמרו על צלם האדם.

נשיר יחד: מי האיש

קריאת יחיד

"זיכרונות המלחמה, מלחמת העולם השנייה - אני מקווה שזה לא יפתיע אתכם - הזיכרונות האלה קשורים אצלי בהרבה אהבה. אין-סוף אהבה. מי שהיה בגטו וראה איך אימהות מגוננות על ילדיהן, אימהות לא אוכלות ורק מאכילות, איך נערים ליוו את הוריהם כדי לא להשאיר אותם לבד, והגנו עליהם עד לרגע האחרון. כשאני שואל את עצמי מאין נובעים הכוחות לכתוב, זה לא מתוך מראות הזוועה אלא מתוך מראות האהבה שהיו שם בכל מקום. העולם שלי לא נשאר בדמות תליין, העולם שלי לא נשאר בדמות הרוע שאי-אפשר לתקן אותו, הרוע האין-סופי; נשארתי עם בני אדם ואהבתי אותם." (אהרן אפלננד)

הספר המאה אלף

"יום ראשון, 13 בחודש דצמבר 1942

היום הייתה בגטו חגיגה - הספר המושאל המאה אלף בספריית הגטו. באולם התיאטרון הייתה היום חגיגה. הלכנו מהלימודים. נישאו נאומים שונים, וגם הייתה תכנית אמנותית. הנואמים ניתחו את הקורא של הגטו. מאות אנשים קוראים בגטו. קריאת הספרים בגטו היא בשבילי התענוג הגדול ביותר. הספר קושר אותנו אל החופש, הספר קושר אותנו אל העולם. הספר המושאל המאה אלף הוא הישג גדול לגטו, והגטו רשאי להתגאות בכך..."

(מתוך יומנו של נער מוויילנה מאת יצחק רודאשנסקי)

נקרא ברצף כל אחד בית

מי האיש ששמר על צלמו גם כשהפכוהו אבק,
אב ששלח את בתו לחיים,
אם ששלחה את בנה,
ונדדה שנאבקה על חיי סבתה,
ואדם שאחז ביד זר.

מי האשה והאיש שאחזו בנשק
וכתבו את שורות החרות בדברי תמים,
ומי האיש שקים תלמודו אסור בתפילין,
מי האשה שחלקה תעודות מזיפות,
ומי שהגניב גבולות.

מי האיש שפתב וציר וספר וחלם,
וצלם ותעד את עדות האדם,
מי שצחק ומי שאהב,
מי שפתבה מרשמים להשפית הרעב,
ומי שחלקו פרוסת לחם.

מי האיש שהרים את הנופל במסדר,
ומי שסיימה את מכסת העבדות של שכנתה
מי שאמרו מלה של עדוד,
ואלו שבשעת בין הערבים,
בצל משרפות,
היו עומדים לתפילה או שרים.

מי הילדים ששחקו וחלמו,
וכתבו שיריהם בין גדרות,
ומי לא משה ידו מידם,
גם בלכתם אל מותם.

מי האיש, האשה, הילד והזקנה
שקדשו צלם אדם.

(מיכל גוברין)

אחד המשתתפים יקרא:

זיכור לחסידי אומות עולם

יִזְכֹּר עִם יִשְׂרָאֵל אֶת חֲסִידֵי אֲמוֹת הָעוֹלָם,
אֲשֶׁר שָׁמוּ נַפְשָׁם בְּכַפָּם לְמַעַן אֲחִינוּ וְאֶחֻיוֹתֵינוּ
הַנִּרְדָּפִים וְהַמְצָנִים בְּשָׁנוֹת הַשְׁוֹאָה ת"ש-תש"ה
וְהָיוּ כְּכּוֹכָבִים מְאִירִים בְּאֶפְלַת הַרְשָׁע הָרוֹבֶצֶת.
אֶת שֶׁהִצִּיעוּ קוֹל בְּעֵת דְּמָמָה,
אֶת שֶׁהִצִּיעוּ מִקְלָט וּתְעוּדַת חַיִּים בְּעֵין סַעֲרַת
הַרְצָח,
אֶת שֶׁסָּמְכוּ נּוֹפְלִים וְהוֹשִׁיטוּ יָד, מְזוֹן וּלְבוּשׁ,
אֶת שֶׁעָנוּ לְאֲנָשִׁים, נָשִׁים וְטָף בְּעֵת שׁוֹעַם.
גְּבָרִים וְנָשִׁים,
אֲנָשִׁי אֲדָמָה וְיוֹשְׁבֵי עִיר,
פְּשוּטֵי עַם וְרַמֵּי מַעְלָה,
אֲנָשִׁי אֲמוּנָה וּמִצְפּוֹן -
בְּגִיָּא צִלְמוֹת עֲמָדוֹ כָּל אֵלֶּה עִם בְּנֵי עַמָּנוּ
וְהִצִּילוּ מִן הַתַּפָּת יְחִידִים, מְאוֹת וְאַף רַבּוֹת.
בְּמִקּוֹם שֶׁלֹּא הָיָה אִישׁ הָיוּ הֵם אֲנָשִׁים.
יִזְכֹּר עִם יִשְׂרָאֵל אֶת גְּדֻלַּת רוּחָם, גְּבוּרָתָם
וְטָהָר לִבָּם, יִצְרוֹר אֱלֹהִים בְּצִרוֹר הַחַיִּים אֶת
נִשְׁמוֹתֵיהֶם, וְיִתְקַים בָּהֶם וּבְנוֹ הַכְּתוּב: "כַּעֲבוּר
סוּפָה וְאֵין רָשָׁע, וְצַדִּיק יְסוּד עוֹלָם" (משלי י
כה).

רני יגר, בנה של הרצלניה יגר (נלב), ילידת בולגריה. זהו ה"זכור"
הראשון שנכתב לזכר חסידי אומות העולם.

נשיר לסיום שיר של עמידה כנגד

שיר הפרטיזנים / הירש גליק

אל נא תאמר: הנה דרכי האחרונה,
את אור היום הסתירו שמי העננה.
זה יום נכספנו לו עוד יעל ויבוא,
ומצעדנו עוד ירעים: אנחנו פה!

על כן אל נא תאמר: דרכי האחרונה
את אור היום הסתירו שמי העננה.
זה יום נכספנו לו עוד יעל ויבוא,
ומצעדנו עוד ירעים: אנחנו פה!

שיר הפרטיזנים נכתב בידיש במאי 1943 בידי הירש גליק (1922-1944),
ותורגם לעברית בידי המשורר אברהם שלונסקי. גליק היה אסיר יהודי צעיר בגטו
וילנה, וכתב את השיר לזכרם של לוחמי מרד גטו ורשה. השיר התפשט בקרב
קבוצות הפרטיזנים והפך לסמל ההתנגדות ההרואית לרדיפת הנאצים.

כל המציל נפש אחת
כאלו הציל עולם ומלואו

נאמר יחד, כל אחד לעצמו:

נזכר את חסידי אמות העולם,
בני דתות ועמים שונים,
שלא עמדו מנגד והושיטו יד,
הם לנו מופת לרוח האדם.

המשתתפים יסיפו נרות לחסידי אומות העולם

ובחרת בחיים

ואחרי... איך לקום?
האיש והאשה, הילד והנערה,
עקורים, מגורשים ושארית הפלטה,
גבורי היומיום שגנו חיים מהחדש –
הם צוו לנו את החיים.

הורדת מעפילים מהאונייה "האומות המאוחדות"
בחוף נהריה. ינואר, 1948

עדות

נזמין עד או עדה לספר את סיפורם.
לחילופין, ניתן לצפות בעדות מצולמת.

וזכרת כי עבד היית

נאמר יחד, כל אחד לעצמו:

לְאַחַר שְׁקוֹנֵנוּ עַל הַשְׂמֹד וְהַחֲרָבָן
וְלְאַחַר שְׁסַפְרֵנוּ עַל הָרָע
וְעַל הָעֲמִידָה בְּנִגְדּוֹ
נִשְׁאַל עֲתָה: מָה נוֹכַל לְלַמֵּד אֲנַחְנוּ,
כָּאן וְעַכְשָׁיו,
כִּי־צֵד נִזְכֹּר בְּאַחֲרִיּוֹת?

הפעלה

משתתפי ההתכנסות מוזמנים להרהר ולדון
כיצד "לזכור באחריות"
הדיון יתנהל בין השכנים למעגל ההתכנסות או
בדיון כללי. הנושאים יבחרו על ידי המשתתפים

נושאים לדוגמה:

- היחס לחלשים בחברה
- ההדרדרות אל הרוע
- העמידה בנגד
- הזהות היהודית ושותפות הגורל היהודית
- האמונה

מעפילים על סיפון האנייה "חביבה רייק", 1946.

רישום פליטים במחנה הפליטים "פורט אונטריו", אוסווגו, ניו יורק, 1944.

קימה

נושיט יד ליושבים לצדנו או נביט זה בזה, ונקום

שִׁחֲקִי, שִׁחֲקִי עַל הַחֲלוּמוֹת, כִּי עוֹד נִפְשִׁי דָרוּר שׁוֹאֶפֶת
זוֹ אֲנִי הַחֹלֶם שָׁחַ. לֹא מִכֶּרְתִּיהָ לְעֵגֶל-פֶּזוּ,
שִׁחֲקִי כִּי בְּאֶדָם אֲאִמִּין, כִּי עוֹד אֲאִמִּין גַּם בְּאֶדָם,
כִּי עוֹדֵנִי מֵאֲמִין בָּךְ. גַּם בְּרוּחוֹ, רוּחַ עִזִּי.

בְּרוּךְ אַתָּה ה' אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם,
יוֹצֵר הָאָדָם.

תְּמָה הַתְּכַנְסוֹת יוֹם הַשׁוֹאָה וְהָאָדָם.

התקוה

הנחיות לעריכת 'התכנסות ליום השואה'

מספר משתתפים:	ההתכנסות נערכת עם עשרה עד שלושים משתתפים. ניתן לערוך התכנסות גם בקהל רחב.
אורך ההתכנסות:	ההתכנסות נמשכת בין ארבעים דקות עד שעה וחצי.
הכנת החלל:	ההתכנסות נערכת במעגל (או מספר מעגלים, זה בתוך זה). במרכז נמצא טס עם נרות וגפרורים. (את הנרות ניתן להחליף בפתקים שיודבקו על "לוחות זיכרון")
הגדות:	כל משתתף מקבל הגדה, ממנה יקרא במהלך הטקס. מומלץ להכין מראש הגדות על הכסאות שבמעגל.
הכנת המהלך:	המנחה י/תבחר מראש את הקטעים שי/תרצה להוסיף למהלך ההתכנסות. יש אפשרות לחלק למשתתפים קטעים לפני הטקס, ולהכין אותם מראש לקריאה שלהם.
שירה וליווי:	המנחה י/תבחר את השירים. את השירה יכול/ה ללוות נגן/ית, או "פליי ליסט" מהאינטרנט.
מהלך ההתכנסות:	המנחה י/תנהל את ההתכנסות על פי פרקי ההגדה מה"זימון" ועד ה"קימה". ההתכנסות מתנהלת בין קריאה משותפת בקול רם את הקטעים המסומנים, ובין קריאה של יחידים (הקוראים יכולים להתכונן מראש).
הפעלה:	בקטעי הפעלה המנחה יפנה אל כל אחד/ת מהמשתתפים.
עדות:	ניתן לכלול ב"התכנסות" עדות אישית. בפתיחה או במקום המיועד. מומלץ לסכם מראש עם העד/ה את אורכה (מומלץ: כשבע עד עשר דקות).
דיון:	הדיון כיצד "לזכור באחריות", ייערך בהנחיה ובמשותף, או בשיחה חופשית של המשתתפים עם היושבים לצידם. יש לקבוע את כללי הדיון אך מומלץ לתת למשתתפים מרחב שיחה פתוח.
אווירה:	ההתכנסות נערכת במעגל של פתיחות ואינטימיות, קשב ושותפות.

האחריות לזכור לזכור באחריות

ה"התכנסות" ליום השואה היא מעגל זיכרון חוויתי ואישי שעורכים משתתפים פעילים. רבוי הקולות של נספים וניצולים מעדות ומהשקפות שונות פרוש על פי כל אחד מדפיה של ה"התכנסות", אליהם מצרפים המשתתפים את קולם, את זיכרונותיהם ואת מחשבותיהם כביטוי רב פנים של שותפות גורל ואחריות.

הזיכרון איננו דבר שאצור בספרים. יסודו בתודעתם של בני אדם, איש ואשה על פי דרכם, דור-דור ועולמו.

ה"התכנסות" היא הזמנה עבור כל אחד ואחת מאתנו לקחת חלק ביצירת הזיכרון החי.

הגדת ה"התכנסות" במלואה ומקורות נוספים לשיבוץ ב"התכנסות":
התכנסות ליום השואה - מכון שלום הרטמן

ליצירת קשר (לאתר) - hitkansut@shi.org.il

זכויות יוצרים:

© כל הזכויות שמורות למכון הרטמן ולצוות יוצרי ההתכנסות
© כל הזכויות על הטקסטים המצוטטים בהתכנסות שייכות למחברים, להוצאות הספרים ולאקו"ם
© זכויות היוצרים על המבנה ועל הטקסטים המקוריים שבהתכנסות שמורות לצוות הכתיבה והעריכה

מחלקת הטקסים